

sen gingen er rubbertuinen aanleggen, gebruik makend van rubberzaden en rubberplantjes die uit Singapore afkomstig waren; zij trokken dan naar woeste gronden en plantten op een deel van de ontgonnen terreinen hun eigen voedsel, op een ander deel de rubberbomen. Was in 1930 de uitgevoerde rubber nog voor twee-derde afkomstig van de grote ondernemingen, tien jaar later was van de meer dan verdubbelde uitvoer ruim de helft voortgebracht in inheemse rubbertuinen.

Onder het Cultuurstelsel was, naar de waarde gerekend, suiker het belangrijkste Indische exportartikel geweest en dat bleef zo tot in de jaren '20 van deze eeuw; in '25 evenwel kwam rubber op de hoogste plaats te staan; de waarde van de uitgevoerde suiker was in dat jaar 22% van de totale uitvoerwaarde van Indische producten, die van de uitgevoerde rubber 33%; het waarde-aandeel van de aardolie-uitvoer was van 1% in 1895 tot 10% in 1925 gestegen. Dit alles kwam er op neer dat, wat de uitvoer betrof, Indië's economisch zwaartepunt naar Sumatra en Borneo verschoof. Sumatra werd na de Eerste Wereldoorlog een belangrijk aanplantgebied van (oorspronkelijk uit West-Afrika afkomstige) oliepalmen, waarvan de olie gebruikt wordt bij de bereiding van margarine en zeep; de plantages waren het werk van ondernemingen. Anders lag het bij de (in de archipel inheemse) cocospalmen, de 'klappers'¹, waarvan het gedroogde vruchtvlies, de copra, een plantaardig vet oplevert dat op gelijke wijze gebruikt kan worden als palmolie en bovendien verwerkt kan worden in veevoer. Klapperolie was vanouds in de archipel gebruikt als bak- en braadmiddel en als lampolie. Er ontstond nu in de Buitengewesten een nieuwe, mede op afzet in het buitenland gerichte klappercultuur en zij ging in zoverre een merkwaardige plaats innemen in de Indische economie dat zij bijna uitsluitend door inheemsers werd beoefend; twee-derde van haar klapperproductie was voor binnenlandse consumptie bestemd, een-derde werd uitgevoerd. Een soortgelijke ontwikkeling deed zich voor bij de koffie: in de jaren '30 van deze eeuw was de Java-koffie nog steeds voor bijna 90% afkomstig van de ondernemingen, maar in de Buitengewesten, hoofdzakelijk op Sumatra, werd de oogst aan koffiebonen, groter al dan de Java-oogst, voor 94% op de aanplantingen der inheemse bevolking voortgebracht.

Zo leidde Indië's ontsluiting voor het wereldverkeer niet alleen tot een groei van de buitenlandse maar ook tot een van de inheemse cultures. Van elk van die cultures, alsook van de winning van aardolie en tin, valt

¹ 'Klapper' is een verbastering van het Maleise woord *kelapa*.